

Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2000. – № 6. – С. 85–88. 17. Завгородня Т. К. Підготовка вчителів для української народної школи Галичини (1919–1939 pp.) / Т. К. Завгородня. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 135 с.

Владимир Струганец

ОЦЕНКА А. ТИСОВСКИМ ПОЛОЖЕНИЯ В ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЧНИНЫ В МЕЖДУВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В статье проанализированы взгляды А. Тисовского на школьное образование в Восточной Галиции и на образовательную систему Польского государства а также те изменения, которые произошли в ней в междувоенный период и имели влияние на украинское население.

Ключевые слова: школьное воспитание молодежи, школьное образование, междувоенный период, краевой школьный совет, патриотическое воспитание.

Volodymyr Struganets

O. TYSOVSKYY'S ASSESSMENT OF SCHOOL EDUCATION SITUATION IN EASTERN GALYCHYNA IN THE INTERWAR PERIOD

The views of O. Tysovskyy on school education in Eastern Galychyna and educational system of Polish state in general and the changes that took place in the interwar period and had an impact on the Ukrainian population are analyzed in the article.

Key words: school education of youth, school education, the interwar period, the District School Board, patriotic education.

УДК 94(477)

Наталя Бліндер

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ СОЮЗ

У статті висвітлено особливості та обставини створення Українського Католицького Союзу, місце та роль митрополита Андрея Шептицького у створенні консервативно-клерикальної організації на теренах Східної Галичини у міжвоєнний період.

Ключові слова: А. Шептицький, Український Католицький Союз (УКС), клерикалізм, Східна Галичина, міжвоєнний період.

Постать Андрея Шептицького займає чільне місце не лише в історії Греко-католицької церкви (ГКЦ), а й в історії українського суспільно-політичного руху через небайдужість митрополита до долі українського народу, який на той час не мав власної державності і був розділений кордоном. Питання місця і ролі А. Шептицького у політичному житті Східної Галичини завжди було і є актуальним через його безпосередню участь у діяльності організацій консервативно-клерикального спрямування та їх впливу на східногалицькі політичні кола.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що в статті зроблено спробу дослідження ролі та місця А. Шептицького в творенні консервативно-клерикального УКС, який мав консолідувати все українське суспільство і разом з тим усі політичні сили Східної Галичини.

Об'єктом дослідження є роль митрополита А. Шептицького у створенні консервативно-клерикального УКС.

Предметом – особливості та обставини створення УКС на теренах Східної Галичини.

Мета публікації – дослідити особливості та обставини створення УКС на території Східної Галичини.

Завдання дослідження полягає у висвітленні: ролі А.Шептицького у створенні консервативно-клерикальної організації – УКС; мети, завдань та особливостей його діяльності на території Львівської єпархії.

Особистість А. Шептицького неодноразово була об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців, але поза межами наукових статей та монографій залишилося чимало нерозв'язаних питань. Особливо це стосується А.Шептицького і його ролі в організаційному та теоретичному становленні УКС – консервативно-клерикальної організації, яка постала серед галицьких політичних сил у міжвоєнний період.

Дослідженням діяльності А. Шептицького займалися безпосередньо такі вітчизняні науковці, як У. Кошетар [1], О. Єгрешій [2], В. Перевезій [3], І. Чорновол [4], які звертають увагу лише на окремі аспекти діяльності А. Шептицького серед політичних кіл Східної Галичини, не охоплюючи повною мірою проблематики даної статті. Значну джерельну базу цієї наукової публікації складають періодичні видання Східної Галичини міжвоєнного періоду: "Нова зоря", "Діло", "Мета", які розкривають суспільно-політичне життя краю і безпосередньо особливості діяльності УКС.

Аналіз історіографії праць з проблематики статті засвідчив відсутність ґрунтовного дослідження з цього питання.

Митрополит А. Шептицький (у метриці Роман-Марія-Олександр) народився 29 липня 1865 р. в селі Прилбичі, що на Яворівщині біля Львова, у сім'ї спольщених графів. Гімназію закінчив у Кракові, право студював в Кракові та Вроцлаві. Після закінчення гімназії відбував військову службу як однорічний доброволець. Однак у війську служив лише два місяці через недугу [5, с. 1].

Ґрунтовна світська освіта та активна церковна діяльність забезпечили йому стрімку церковну кар'єру: в 31 рік він став ігуменом Онуфріївського монастиря василіан у Львові, у 34 – станіславським єпископом, у 35 років – митрополитом Галицьким та архієпископом Львівським. Він став засновником Українського національного музею у Львові (1913 р.), богоявленського наукового товариства (1923 р.), Богословської академії у Львові (1928 р.), був дійсним членом НТШ, почесним членом "Просвіти" й "Рідної школи" [6, с. 6].

У 1930 р. польсько-українські відносини загострюються і польський уряд вдається до політики "втихомирення" українського населення силою зброї. Ці заходи польського уряду ввійшли в історію як "паціфікація", яка спонукала А. Шептицького виступити на захист українського населення. У політичному комунікаті він виступив з ідеєю створення УКС, метою якого мала стати консолідація широких верств українського суспільства на засадах християнської ідеології. А. Шептицький чітко сформулював причини та мету створення УКС: "Важкі часи наближаються. Ще чорніші хмари змушують нас згуртуватися суцільніше, ніж досі, обороняти те, що нам усім найдорожче і святе. Тому звизаємо всіх католиків-українців до зорганізування католицького Союзу. Усестороннє добро українського народу, в християнському розумінні цього слова, це ціль, до якої в політичному житті прямуємо" [7, с. 81].

29 жовтня 1930 р. з ініціативи А. Шептицького, у митрополичій палаті, відбулося засідання 40 визначних представників галицького суспільства, які одногосно прийняли рішення про створення УКС. Було обрано комітет з розробки статуту, який очолив єпископ І. Бучко. На засіданні 3 грудня 1930 р. прийнято остаточну редакцію проекту статуту УКС. Окремими листами від 8 грудня 1930 р. організаційний комітет надіслав статут УКС для ознайомлення єпископам Г. Хомишину та Й. Коциловському [1, с. 135–136].

1 січня 1931 р. у Богословській академії у Львові було створено УКС та обрано на основі затвердженого митрополитом А. Шептицьким організаційного статуту Головну раду. Згідно з рішенням А. Шептицького головою УКС став В. Децикевич, а членами Головної ради – М. Галібей, Є. Гвоздецький, О. Гординська, М. Козак, В. Кузьмович, В. Сінгалеви́ч, о. ректор Й. Сліпий, Е. Тишинська, М. Чубатий, о. ігумен К. Шептицький. Присутніх на установчих зборах УКС було понад 200 осіб [1, с. 136; 2, с. 317; 14, с. 3]. Першими, хто вступили до УКС були "члени-основники", список яких надруковано у тижневику "Мета" від 15 березня 1931 р. Їх налічувалося зі Львова 152 осіб, з яких 15 – це були жінки; з провінцій – 101 осіб, з них жінок – 14 [1, с. 137].

Саме тижневик "Мета" став політичним органом УКС, редакторами якого були В. Кузьмович і М. Гнатишак. Разом з тим, УКС видавав журнали "Христос – наша сила" та "Поступ". Під впливом УКС перебував літературний громадський журнал "Дзвони", редактором якого був П. Ісаєв. Усі ці видання фінансував митрополит А. Шептицький. У червні 1933 р. на потреби лише журналу "Христос – наша сила" А. Шептицький пожертвував 3 тис. злотих. Загальна ж сума грошових асигнувань греко-католицької митрополії становила 267 тис. злотих [9, с. 65].

Засадниче завдання УКС полягало у створенні нового типу громадянина, а для цього необхідно було "йти в народ, і то всіма можливими дорогами, та формувати правдивий світогляд..., ширити християнсько-католицькі засади, поборювати течії противні цьому світогляду" [17, с. 4].

Статут організації проголосив її основну мету: "ширити католицькі засади в усіх ділянках життя і культури". Також було поставлено і завдання: "боронити католицьку віру та мораль в суспільному житті; стояти на захисті прав християнської родини, дбати про християнське виховання молоді в своїй школі; домагатися соціальної справедливості; дбати, щоб політичне життя відповідало католицьким засадам" [17, с. 4].

Проголошувалася "легальність по відношенню до Другої Речі Посполитої, що давала можливість в суспільно-політичному житті законним шляхом покращувати освіту, культуру, добробут та права українського народу" [17, с. 4].

Статут УКС передбачав, що членом організації може стати особа греко-католицького обряду та української національності віком від 18 років. Значущість вступу до УКС підкреслювалася складанням урочистого приречення на основі статуту "до рук самого митрополита" [1, с.137]. Статут УКС визначив і засоби до виконання поставлених завдань: "1. Вишколити своїх членів на визначних і діяльних членів католицької церкви; 2. Ширити і розвивати ідею і принципи товариства словом і письмом, зокрема періодичною пресою, виданням брошур, улаштуванням курсів, конференцій, анкет, з'їздів, концертів, вистав; 3. Закладати організаційні дома, бурси, захорони, інтернати для молоді, захисти, світлиці, вакаційні оселі, літництва, грища; 4. Співпрацювати з установами і професійними організаціями, що притримуються принципів згідних із принципами товариства" [1, с. 137].

Постає питання, чи можна вважати УКС політичною партією чи це було культурно-просвітницьке товариство греко-католицького духовенства. На думку, В. Перевезія термін "політична партія" є завузьким, щоб застосовувати його до УКС; це було об'єднання українців-католиків, практична політика для якого не була самоціллю, тому що організаційний статут акцентує увагу на національно-просвітницькій та релігійній проблематиці [3, с. 33–34]. Сам же голова УКС, В. Децикевич, на установчих зборах підкреслив, що "створеній нами організації католиків українців даємо форму політичної партії, тому що така форма через свою гнучкість краще підходить до наміченої нами діяльності, як форма товариства, звязаного точними ста тутовими постановами" [1, с.137]. Даючи інтерв'ю газеті "Діло", В. Децикевич наголосив на тому, що в статуті містяться аспекти суто політичного значення: "оборона католицької віри та моралі в політичному житті, береження прав християнської родини як основи народу, оборона нерозривності подружжя і християнського виховання молоді, обстоювання суспільної справедливості та суспільної охорони селянства, робітництва і всіх суспільно покривджених, ... здобування для нашого народу законними засобами щораз-то більшої освіти, добробуту та прав..." [1, с.137].

Разом з тим В. Децикевич зазначив, що "наша організація не є політичною партією", тому що "обмежує свій круг діянь до деяких точно означених напрямків" [8, с. 1]. Сам же А. Шептицький наголосив, що УКС зобов'язаний захищати інтереси ГКЦ і віри "в політиці", а "з сеї точки погляду се партія". Отже, УКС було засновано, як партію. Щодо відсутності в назві УКС поняття "греко-католицький", митрополит зазначав, що союз свідомо було названо "католицьким", оскільки "солідарність з цілим католицьким світом дасть нам авторитет" [1, с. 137].

Гаслом організації стали слова з промови митрополита А. Шептицького на установчих зборах УКС – "Христос – наша сила" [8, с.1].

З самого початку УКС був покликаний сконсолідувати українське суспільство, представників різних партій та організацій Східної Галичини. Незважаючи на те, що митрополит на зустрічі з депутацією Української католицької народної партії (УКНП) пообіцяв, що суперечностей між католицькими організаціями бути не може, протиріччя все ж були. Так, часопис "Громадський голос" у 1931 р. писав, що створення УКС з митрополитом на чолі – це удар по УКНП, що патронується Г. Хомишиним, оскільки УКС підтримує УНДО, а це додає їй авторитету серед українців-католиків, применшуючи тим самим популярність УКНП [2, с. 317]. Зв'язок УКС і УНДО можна підтвердити тим фактом, що до керівного складу УКС входили два члени ЦК УНДО – В. Децикевич і В. Целевич. У її пресі активно працював один з основних політичних літераторів УНДО – І. Кедрин. В. Децикевича одночасно декілька разів обирали головою УКС. У 1932–1933 рр. організацію очолювали З. Лукавецький та Й. Сліпий [12, с. 120].

Один із лідерів УКНП О. Назарук підкреслив, що з УКС неможливо вести боротьбу у зв'язку зі значним авторитетом митрополита Шептицького [2, с. 317].

Відношення УКС до політики А. Шептицький окреслив у тижневику "Мета" від 10 квітня 1932 р., зробивши висновок, що "Український Католицький Союз це організація українців-католиків, заснована на поклик Галицького Митрополита. Вона не має ніякої політичної програми прийняти не може так довго, як довго політичні програми ділять поміж собою Українців. Зате Український Католицький Союз може приймати такі основні тези, які лише для чужинців є політичними, а які для нас такими не є, бо на них весь український нарід годиться, ось нпр. теза, що "будемо на всіх ділянках народного і політичного життя законними засобами здобувати для нашого народу щораз то більшу культуру, добробут і права" і що до того будемо змагати "в політичному житті". Отже, програмою і ціллю діяльності УКС, на думку митрополита, є "з'єднати всіх в одній праці для добра українського народу в християнсько-католицькому розумінні" [10, с. 5].

26 травня 1932 р. у Львові, в залі музичного інституту відбулися загальні збори УКС, у яких взяло участь 130 учасників. М. Козак виступаючи із доповіддю заявив про те, що з часу заснування УКС організовано тимчасові окружні ради в 18 повітах [15, с. 3]. Серед консервативно-клерикальних організацій УКС мав найбільший вплив на громадськість. В 1932 р. УКС нараховував 80 волосних організацій, 416 організаційних комітетів, 261 гурток і 558 "мужів довіри" [11, с. 141; 13, с. 331]. На

цьому засновники УКС не хотіли зупинятися і саме тому один із членів Головної ради УКС О. Буць був відправлений у грудні 1936 р. в чергову поїздку з метою організації нових відділів УКС на місцях. Такі організаційні комітети були створені на Скалатщині, Гримайлівщині, Збаражчині, тобто на "окраїнах нашої вужчої батьківщини" [16, с. 3–4].

УКС намагався впливати на підростаюче покоління через створену з ініціативи А.Шептицького молодіжну організацію: Католицьку асоціацію української молоді (КАУМ) "Орли". У селах і містах діяло 450 гуртків, які об'єднували близько 30 тис. молоді. Їх вихованню сприяв місячник "Українське юнацтво". На чолі Головної ради КАУМ "Орли" були А. Мельник та В. Глібовицький. Під час свята "Українська молодь Христові" у травні 1933 р., на заклик митрополита, до Львова прибуло 60 тис. осіб. Того ж самого року А. Шептицький виступив зі зверненням до політичних партій, у якому забороняв використовувати богослужіння для політичних цілей [12, с. 120–121].

Митрополит А. Шептицький і представники УКС підтримали також діяльність жіночого католицького руху. 9 березня 1934 р. у Львові (за присутності 60 осіб) відбулися установчі загальні збори Центрального жіночого гуртка при УКС. Головою якого обрано А. Конрадову. зазначалося, що жіночий гурток при УКС не має на меті руйнацію уже існуючих українських жіночих організацій. Наприклад, "Союзу українок", а "лише навпаки, будуючи працю для жіноцтва в ім'я Христових засад саме серед тих організацій" [12, с. 120–121]. Проблема "Союзу українок" пов'язувалася з тим, що до його складу входило греко-католицьке жіноцтво, але базувався він виключно на національній ідеї та ліберальному протидію католицькому фемінізму.

На грудень 1935 р. можна було говорити про наступні досягнення УКС: 1) Інституція не пішла шляхом трансформації у політичну партію, залишаючись громадською організацією релігійного типу; 2) Союз у співпраці з католицькою пресою та видавництвами зумів подолати упередження щодо католицького руху, притаманне частині галицького соціуму. Проблеми, які постали перед УКС, пов'язувалися з масовим переходом греко-католиків до іншого обряду. Цю проблему намагалися вирішити шляхом створення дитячих притулків та будинків для немічних. Забезпечення роботою нужденних тощо [1, с. 147–159].

З 1935 р. УКС, згідно з рішенням польського уряду отримав статус політичного релігійного товариства і його діяльність обмежувалася Львівською дієцезією. Як і усі інші клерикальні партії та організації, з приходом радянської влади у 1939 р. на західноукраїнські землі, УКС припинив свою діяльність [11, с.141; 12, с. 121].

15 січня 1939 р. "Мета" опублікувала статтю "Чи УКС оправдав своє існування?", у якій автор дав позитивну відповідь на поставлене запитання, аналізуючи діяльність УКС за останні 8 років. Зокрема, його функціонування пов'язувалася з протидією розповсюдженню у галицькому середовищі лібералізму, комунізму, сектантства, радикалізму. УКС сформував міцне підґрунтя, яким була християнська релігія та "добро нації" та на якому "має і мусить зародитися одно цілий фронт народу для оборони цих дібр, а в потребі і для наступу, щоби здобути йому можливість дальшого розвитку і діяння" [1, с. 160].

Внесок митрополита А. Шептицького в діяльність консервативно-клерикального УКС є неоціненним. Саме він духовно, матеріально та ідеологічно підтримував його діяльність на засадах християнської етики та моралі. Сам митрополит через діяльність УКС намагався консолідувати східногалицьке суспільство та відгородити його від впливів зі сходу, але через погіршення міжнародної ситуації втілити свої задуми повністю у життя йому так і не вдалося.

Список використаних джерел

1. Кошетар У. П. Суспільно-політичні та християнські виміри галицького консерватизму (1899–1939 рр.). Монографія / У. П. Кошетар. – Київ: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв (ДАКККіМ), 2007. – 215 с.
2. Єгрешій О. Взаємовідносини митрополита Андрея Шептицького і єпископа Григорія Хомишина / О. Єгрешій // Галичина: науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2001. – № 5–6. – С. 315–320.
3. Перевезій В. Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20–30-х рр. XX ст. / В. Перевезій. – Київ, 1998. – 48 с.
4. Чорновол І. Українські партії Австрійської Галичини та Польської Західної України: політологічний контекст / І. Чорновол // Молода нація: Альманах. – Київ: Смолоскип. – 2005. – № 3 (36). – С. 5–44.
5. Рідкий ювілей // Діло. – 17 січня 1926. – Ч. 11 (10.686). – С. 1–2.
6. Чубатий М. Митрополит Андрей та його ідея католицької України / М. Чубатий. – Філадельфія, 1953. – 16 с.
7. Басистюк Я. Андрей Шептицький – патріот та державний муж / Я. Басистюк // Матеріали Наукової конференції присвяченої 100-річчю від часу введення на митрополичий престіл у Львові слуги Божого Андрея Шептицького (27 жовтня 2001 р.) / [Упорядник Ігор Герета]. – Тернопіль: СМП "Астон", 2002. – С. 78–83.
8. Чи Український Католицький Союз є політичною партією? // Діло. – 18 січня 1931. – Ч. 12 (12.668). – С. 6.
9. Політичні партії Західної України: методичні вказівки для викладачів та студентів. – Л.: ЛДУ, 1992. – 77 с.
10. УКС і політика // Нова зоря. – 17 квітня 1932. – Ч. 29 (527). – С. 5.
11. Історія суспільних рухів і політичних партій України (XIX–XX ст.): навчальний посібник / [за ред. Я. Й. Малика]. – Львів: ЛДУ, 1998. – 324 с.
12. Нарис з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – XXст.) / [Малик Я. Й., Вол Б. Д.,

Гелей С. Д.] – Львів: Світ, 2001. – 296 с. 13. Политический партии в Польше, Западной Белорусии и Западной Украине / [Под ред. Скульского]. – Минск: Издательство Белорусской академии наук, 1935. – 335 с. 14. Український Католицький Союз // Діло. – 3 січня 1931. – Ч. 3 (12.659). – С. 3. 15. УКС // Нова зоря. – 5 червня 1932. – Ч. 41 (539). – С. 3. 16. Буць О. З організаційного життя Українського Католицького Союзу. / О. Буць // Мета. – Львів: 1936. – 20 грудня. – Ч. 51 (296). – С. 3–4. 17. Буць О. Новий тип громадянина / О. Буць // Мета. – 6 грудня 1936. – Ч. 49 (294). – С. 4.

Наталья Блиндер

АНДРЕЙ ШЕПТИЦКИЙ И УКРАИНСКИЙ КАТОЛИЧЕСКИЙ СОЮЗ

В статье освещены особенности и обстоятельства создания Украинского Католического Союза, место и роль митрополита Андрея Шептицкого в создании консервативно-клерикальной организации в Восточной Галиции в межвоенный период.

Ключевые слова: А. Шептицкий, Украинский Католический Союз (УКС), клерикализм, Восточная Галиция, межвоенный период.

Natalia Blinder

SHEPTYTSKY AND UKRAINIAN CATHOLIC UNION

The article highlights the characteristics and circumstances of a Ukrainian Catholic Union, the place and role of Metropolitan Andrey Sheptytskyi to create conservative-clerical organization in Eastern Galychyna during the interwar period.

Key words: A. Sheptytskyi, Ukrainian Catholic Union (UCU), clericalism, Eastern Galycyna, the interwar period.

УДК 581.1(092)

Єврон Богач

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА С. ЛЕБЕДЄВА

На підставі вивчення оригінальних архівних біографічних матеріалів описано життя і наукову діяльність вченого-фізіолога та біохіміка рослин, педагога, доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки УРСР, академіка Української академії сільськогосподарських наук Сергія Івановича Лебедева.

Ключові слова: С. І. Лебедев, ректор, доктор біологічних наук, фізіологія рослин, Українська сільськогосподарська академія.

На сучасному етапі розвитку нашої держави дедалі більше зростає інтерес до вивчення історії аграрної науки, зокрема діяльності і творчості вчених, які самовіддано працювали на благо народу та залишили після себе неоціненну творчу спадщину. Серед когорти учених, які відіграли визначальну роль у становленні сільськогосподарської науки та освіти в Україні, чільне місце посідає видатний вітчизняний учений, педагог, активний організатор досліджень з фізіології і біохімії рослин, професор Сергій Іванович Лебедев. Однак до сьогодні залишається комплексно недослідженою не тільки його біографія, але й немає узагальнюючих робіт, що стосуються аналізу його наукового доробку.

Об'єкт – дослідження з фізіології та біохімії рослин в Україні.

Предмет – діяльність та творчий шлях професора С. Лебедева.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу життя, наукової, організаційної, педагогічної та суспільної діяльності С. Лебедева у контексті розвитку досліджень з фізіології і біохімії рослин в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі основні завдання: здійснити періодизацію життя та наукової діяльності С. Лебедева; розкрити умови становлення й розвитку наукового світогляду вченого; висвітлити організаторську діяльність ученого з досліджень фізіології та біохімії рослин.

Наукова новизна роботи полягає у проведенні комплексного дослідження життєвого шляху та наукової спадщини вітчизняного ученого, педагога, одного з організаторів сільськогосподарської науки та освіти в Україні професора С. Лебедева. Розроблено періодизацію життя та наукової діяльності ученого, охарактеризовано період становлення та розвитку його наукового світогляду, висвітлено педагогічну діяльність професора С. Лебедева, проаналізовано його особистий внесок у